

ORVOSTÖRTÉNETÜNK MAI ÁLLAPOTA

ORVOSTÖRTÉNETÜNK és a vele kapcsolatos közegészségügymostohagyuermeke a magyar történettudománynak. Nyilvános rendes tanárral bíró tanszéke nincs, az e tárggyal foglalkozók egy táborba tömörítve nincsenek és ennek következtében az öntudatos, kialakult tervek szerinti kutatás hiánya miatt az erők szétforgácsolódnak, jelentősebbet alkotni nem tudnak. Emlékei nagyobbára feldolgozatlanul hevernek levéltárainkban és könyvtárainkban, a hozzáférhetőbb helyen levőket Győry Tibor és Magyary-Kossa Gyula mentették meg az utókor számára, előzetesen pedig a tudós debreceni orvos, Weszprémi István és Linzbauer professzor. Weszpréminék négykötetes biográfiája nemcsak a hazai orvostörténetnek, hanem irodalomtörténetünknek is jelentős nyeresége. A vidéki és külföldi levéltárak, könyvtárak idevágó anyaga ma is nagyobbreszt feldolgozatlan, pedig az orvostörténet mindenkor egyik legértékesebb kútforrása az emberiség egyetemes kultúrtörténetének.

A kevés számú orvostörténeti kutatóknak közös panasza, hogy nincs olyan társulat, amely a fejlődő fiatalokat irányítsa, munkálkodásukat számontartsa, annak elhelyezéséről gondoskodnék és referátumokban a külfölddel megismertesse. Az igaz, hogy úgy az orvos-, mint a történeztanárok részéről a legmesszebbmenő támogatásban részesülnek, de hol az utódképzés, a succrescentia, amely a bő anyagot olyan tempóban dolgozná fel és idegen nyelven is hozzáférhetővé tenné, mint amilyen termékenységgel és gyorsasággal az utóállamok orvostörténeti intézetei teszik ezt. Helytálló legtekintélyesebb orvosi szaklapunknak, az Orvosi Hetilapnak panasza, hogy a magyar orvosi történetírás a legelhanyagoltabb, legkevésbbé támogatott ága a teoretikus orvostudománynak.¹ Emyey József, nemzeti múzeumi igazgató e szavakkal emlékezik meg orvostörténetünk mai állapotáról és a sürgős teendőkről.

„Ha a fejlődésben olyan szükséges része a zoológiának, botanikának, hogy külön tanítják mindenfelé, szabad-e teljesen mellőzni az egész természet- és orvostudomány kialakulásának menetét? Tekintsük ezt szellemtörténetnek, gazdaság- vagy művelődéstörténelmi kérdésnek, mondjuk tudományi fejlődésnek vagy bámi másnak, azaz utalhatjuk a bölcsészeti vagy orvosi kar hatáskörébe, de valahol foglalkoznunk kell vele. Sajátságos, hogy a hivatalos világ milyen nehezen vette tudomásul a természet- és orvostudomány történe-

¹ Antal Lajos: A német orvostörténelmi kongresszus jelentősége g tanulságai. Orvosi Hetilap, 1929. 964. 1.

tének jelentőségét. Az orvostan története a főiskolai tanítás mostohagyerekei közé tartozik. A hivatalos szervek nem tesznek érte semmit, panaszkolta W. Becher még 1905-ben. Azóta, mintha megszívlelték volna szavait, a legtöbb egyetem tanszéket és kutatóintézetet adott e hasznos tudománynak, társaságok alakultak művelésére és nyomukban számottevő irodalom és érdeklődés támadt. Új, felesleges tudománynak mondják ezt ellenzői, pedig tévednek. Régi, hasznos irány ez, csak a neve és eszközei újak. Gyakorlatibb, nem olyan egyoldalú, mint a politikai történelem, változatosabb ennél, mert közvetlen kapcsolata van az emberrel, Így új Utakon világít be a városi és falusi élet apró bonyodalmaiba, vagy a kereskedelem és tudósvilág sok titkába, tehát érthető, hogy érdeklődő közönséget és lelkes művelőket talál mindenfelé.¹

Orvostörténeti irodalmunk elhanyagoltságára vall Szekfü² panasza is, aki a XVI—XVII. századok talajviszonyainak változására, amely e két század közegészségügyére oly döntő befolyással volt, „pozitív adatokat tartalmazó előmunkálatokat nem talált“. Gyóry úttörő jellegű *Morbus hungaricus*-át említi, amely egyetlen magyar forrásmunkája volt a fenti két század talajviszonyainak változása következtében megrendült közegészségügyi viszonyok megírásánál. Orvostörténelmünk múltjára jellemzően állapítja meg: „csak az sajnálható, hogy senki sem akadt, aki Gyóryn kívül az orvostudomány történetét ily szélesebb szempontból művelné“. Szekfü munkája megírása közben még nem volt hozzáférhető Magyary-Kossa háromkötetes, Magyar Orvosi Emlékek című orvostörténeti műve, amely méltó folytatása Weszprémi hasonló szorgalommal összegyűjtött, említett orvostörténetének. Ennek megjelenése alkalmával érezzük nagy jelentőségét Nékám tanár vállalkozásának, aki helyes történeti érzékkel felkarolta a magyar orvostörténelem mostohaságát és anyagi áldozatoktól vissza nem rettenve mindenki számára hozzáférhetővé igyekszik tenni a magyar orvostörténeti emlékeket, melyek az orvosi lapok hasábjain „orvostudományi képzés híján“ az érdeklődők szeme elől elsikkadtak. A kutatónak forrásmunkái közül még az az egy pár megírt dolgozat is hiányzik, ami megjelent, mert nem volt hozzáférhetővé téve, mert nincs egy Magyar Orvostörténelmi Társulat, amely állandóan számon tartaná tagjainak munkálkodását és a rokon tudós körök számára hozzáférhetően megjelentetné. A Magyar Történelmi Társulat Közlönyében, a Századokban, a „Történeti irodalom“ rovatban, még kérész-életű napilapjaink történeti anyagáról is kivonatot találunk, de az orvosi lapok történeti közleményeinek ismertetése hiányzik, mert nem orvosnak, szakképesítés híján, nehézkes, körülményes e lapokat figyelemmel kísérem. A hiányzó társulatnak lenne a dolga nemcsak a hazai, hanem a külföldi szakirodalommal is megismertetni a feldolgozott anyagot, referátumokkal ellátni a külföldi szaklapokat, amit az utódállamok orvostörténeti intézetei vagy társulatai sohasem mulasztanak el. Frissesség, szervezettség, nyugattal való nagyobb kapcsolat hiánya vésszesen érezteti következményeit, hiszen rövidesen nemcsak a latin nyelven megjelent régi tudós orvosaink munkáit állítják be a cseh, román, jugoszláv kultúrpolitika szolgálatába, hanem orvosi nagyságainkat, színmagyar származású, csak még idegenül sem hangzó nevű orvosprofesszorainkat is kisajátítják, a nemzetiségi kultúrpolitika élharcosaiként szerepeltetik.

¹ Természettudományi Társulat Évkönyve, 1930. 37—38. l.

² Hóman-Szekfü: Magyar Történet, V. k. 395. és köv. l.

Ma már nem annak az egypár orvostörténelemmel „is“ foglalkozó orvosnak érdeke múltjának felkutatása és megismerése, hanem egyetemeink orvoskari tanártestületének és az egész magyar orvosi rendnek, melynek tagjai nem tudhatják, hogy nevükkel mikor találkoznak valamely román, cseh vagy jugoszláv szaklap hasábjain, mint valamikor az egyik utódállam kultúrpolitikájának, így egészségügyi politikájának renegát harcosával, mert ha szomszédaink holtakat is magukénak követelnek és vallnak, akkor rövidesen az élőket is kisajátíthatják. Hány természettudományi tanárunk van, akik a kolozsvári egyetemen tanítottak és ezért könnyen a román kultúra katonaságának aranycsillagos tisztjei lehetnek. A kolozsvári egyetem a sikeres propaganda folytán ma már román alapítás Európa szemében; Apáthy, Györfly, Vidakovits és Jancsó, mind nevek és értékek arra, hogy amilyen történelehamisítással most kisajátították Rácz Sámuel, Molnár János, Petényi János stb. természettudósainkat, évtizedek múlva ugyanennyi erővel és igazsággal rájuk is kerülhet a sor. Természettudománytörténetünknek feladata az elhúnyt tudósok nevében tiltakozni ezen igazságtalan és jogtalan elanyagonyvelésük ellen, mert evvel nemcsak művelődéstörténetünk kincseit őrizzük, hanem az elhaltak emlékének is dicső emléket állítunk. Külföldön, ugyanott, ahol ezek a közlemények megjelentek, adjuk tudtára a szerzőknek, hogy figyeljük „tudományos“ munkálkodásukat, a szakkörökkel pedig közöljük, hogy annyira gazdagok vagyunk orvostörténeti nagyságokban, hogy az ezekben szűkölködők hozzánk folyamodnak „valódi nagyokért“, mert csak onnan lehet elvenni, csak onnan lehet kultúrát csenni, ahol van mit.

A magyar orvosi renddel meg kell ismertetni múltjának ragyogó, sokszor egész Európa előtt ismert nagyjait, a trianoni Magyarország orvosa elé kell támi elődeinek bár dicső, de küzdelmes életét, mert evvel a kialvó rendi öntudatot fejlesztjük és a rendi összetartás fontosságát éreztetjük. Ezért, habár elkésve is, de még mindig nem későn:

1. megalakítandó a Magyar Orvostörténelmi Társulat,
2. gond fordítandó orvostörténészek képzésére,
3. közelebb kell hozni az orvosokat múltjukhoz.

A Magyar Orvostörténelmi Társulat megalakításának eszméje már rég kísért az orvosi karban. Kátay Gábor orvos, a Természettudományi Társulat egykori lelkes titkára vetette fel a kérdést először 1864-ben. Azóta folyton felszínen van az eszme, de mint minden kezdeményezés nehézkes az orvosok között, így ez a terv sem valósulhatott meg eddig. Az 1929-ben Budapesten tartott német orvos- és természettudománytörténelmi társaság kongresszusa ismét felszínre vetette az eszmét. Régi harcosa Emyey József, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója a Természettudományi Társulat említett évkönyvében, Antal Lajos az Orvosi Hetilapban, Sárközy Róbert¹ miniszteri titkár pedig a Népegészségügyben visszhangoztatják e kívánságot. Antal a következőképpen vonja le ennek a kongresszusnak tanul-

¹ Sárközy Róbert: A német orvos- és természettudománytörténelmi társaság XXII. kongresszusa Budapesten. Népegészségügy, 1929. 20. szám.

„... a történelmi kultusz egy tudományában sem annyira fontos, mint az orvostudományban. Az orvostörténelem kritikára tanít, önkritikára és mérsékletre, megtanítja a theoretikust és klinikust egyaránt, hogy ne tartsa theoriáját, tudását végelegesnek, csalhatatlannak, hanem azt csak mint kora szellemvilági törekvéseinek visszatükröződését tekintse, amelyet egy újabb század szellemi eredményei úgyszólván elmoshatnak és átalakíthatnak. Kritikára int, mert kimutatja, hogy autochtonnak hitt tudományunk sem teljesen független a kor eszmei mozgalmaitól.“

Hangoztatja továbbá Antal egy olyan orvostörténelmi organizáció szükségességét, amely a kutatást megkönnyítené és elősegítené s a magukban hivatottságot érző fiatalokat összegyűjtené. Segítségül hívja a szegénységéből talpra álló Magyar Tudományos Akadémiát, amely pályamunkák kitűzésével erőteljesen fellendíthetné a magyar orvostörténelmi kutatómunkát. Dézsi Lajos,² akadémiai rendes tag szegedi 1928. évi rektori székfoglalójában szintén az Akadémia figyelmébe ajánlja az orvostörténészek felkarolását, mikor azt mondja: „A magyar orvosok tudományos kutatásait ismertető idegen nyelvű folyóiraton és az Orvosi Könyvkiadó Vállalat segítségével kívül az Akadémia feladata lenne összegyűjteni a magyar orvoslás történeti emlékeit és megírni az orvosi rend történetét és kiadni olyan műveket, mint pl. Rigler Gusztáv műve a magyarországi 1831-i koleráról.”

Minden oldalról, úgy a gyakorlati, mint a theoretikus orvos-professzorok szükségesnek vallják ezen társulat megalakítását, amelynek élére állnának az orvosi történetírás jelenlegi nagyjai, az egyesület pedig összegyűjtené az összes, e problémával foglalkozó kutatókat és tagjai sorába tömörítené egyetemeink orvostanárain kívül a gyakorló orvosok közül azokat, akiket a megélhetés nehéz gondjai még nem keserítettek el annyira, hogy múltjuk dicsőségét, tudományuk fejlődését érdeklődéssel ne olvassák.

A másik fontos feladat lenne: orvostörténészeink szakszerű kiképzése. Ez már nehezebb kérdés! Ma, amikor egyetemeink annyira érzik megcsönkítottságunk folytán bekövetkezett szegénységünket, nem tudom, vajjon lehet-e egyelőre gondolni önálló, magyar orvostörténelmi intézet felállítására, amelynek legfontosabb feladata lenne az orvostörténeti anyag összegyűjtése és orvostörténészek kiképzése. Jelenleg nagybőrára Bécsben Neuburgemél, Lipszében Sudhoff nyugalomba vonulása után Sigeristnél nyerhető olyan kiképzés, amely figyelemreméltó kutatásra, kifogástalan történeti munkára képesít. Két jeles orvostörténészünk, Győry és Magyary-Kossa egyéb elfoglaltságuk miatt orvostörténészek tanításával és kiképzésével nem foglalkozhatnak eléggé; az egyik állami ügyek intézésével is foglalkozik, a másik a farmakológia oktatásával.

Történészeink viszont felelőségük tudatában, a szakképzés híjával nem foglalkozhatnak a történelemnek ezzel az ágával, mert képzett és jó orvostörténész csak orvos lehet. Csak orvosnak van megfelelő gyakorlata és érzéke ahhoz, hogy pl. egy orvos-író és tudós tudományos működését elbírálhassa, a külföldi befolyásokat pályája folya-

¹ Orvosi Hetilap, 1929. 964. 1.

² A Gróf Vidyázo-alapítvány és a magyar tudománypolitika. Beszéd, mellyel a szegedi magyar kir. Ferenc József Tudomány Egyetem rektori székét az 1928—29. tanévi beiktatási ünnepen 1928. október hó 7-én elfoglalta. Széplalom 1929.

mán felfedezve sokszor évszázadok után mérlegelhesse és orvostörténelmi szempontból ismertesse. Semmelweis nagysága akkor domborodik ki valójában, ha a külföldi, korábbi és egyidőbeli törekvések reménytelenségét ismerjük és vázoljuk, „mert Semmelweis előtt himlőhöz és fekete halálhoz hasonló pusztításokat vitt véghez a gyermekágyi láz“ (Győry), továbbá egy járvány tanulságait is csak orvosi képesítéssel vonhatjuk le és használhatjuk fel újabb járvány alkalmával.

Sok verejtékes orvosi munkának tudományos értékét elmosta az idő, de orvostörténelmi szempontból jelentős a ma tudományában is, kihatása csak azok előtt ismeretes, akik forgatják, olvasgatják az orvostörténelmi dolgozatokat, így sok orvos nem tudja, hogy amit nagy büszkén sajátjának vall, csak az előtte ismeretlen régi felfedezés kisajátítása. Ezért közelebb kell hoznunk az orvostörténetet orvostársainkhoz, meg kell kedveltetni, fáradtságos munkájuk utáni pihenésük olvasmányának kell lennie. Szívesen forgatják orvosaink az ilyenfajta dolgozatokat, de nagyon Ritkán juthatnak hozzá, mert a termelés igen csekély. Orvosi szaklapjaink évente alig-alig közölnek egy-két tanulmányt, mert a szerkesztők szerint kevés olyan beküldött dolgozat akad, amely nem Weszprémi, Linzbauer, sőt Demkó kompilálása lenne. A történetírókhoz is közelebb kellene jutnia az orvostörténelmi dolgozatoknak, hogy ne fordulhassanak elő történelmi irodalmunkban ma még léptenyomon megtörténő „elírások“, hogy pl. összetéveszték a kolerát a pestissel, luesz alatt csak szifiliszt értsenek, holott volt idő, mikor minden járványos baj gyűjtőneve „lues“ volt. Különösen a sok szóra alkalmat adó helytörténelmi monográfiák íróira vonatkozik ez.

Kérdés most már, hogyan hozható közelebb az orvostörténelem orvosainkhoz és az érdeklődőkhöz? Talán megfelelő kiadványokkal, mint ahogy most az Orvosi Könyvkiadó Társulat Magyar-Kossa Magyar Orvosi Emlékek című háromkötetes, egy hangyaszorgalmú gyűjtő harmincéves fáradtságos munkáját, költségektől vissza nem riadva, az egész magyar orvosi rend örömeire megjelentette. Folyóirat megindításával, amelyben egyszer-kétszer (gyakoribb megjelenésére a mai körülmények között nem is számíthatunk) összegyűjtve tehetnők orvosaink és történészeink elé évi munkálkodásunk gyümölcsét. Az utódállamok idejében megérezték — mint látni fogjuk — ennek szükségességét, csak mi nem gondoltunk «re eddig, illetve a tervet nem valósítottuk meg a közöny és a kezdeményezés nehézsége miatt.

A hazai viszonyok ismertetése után lássuk, hogy az utódállamok tudományos körei mennyire értékelik ezen tudományág fontosságát. Románia ölébe hullott a kolozsvári egyetem legmodernebb felszerelésű klinikáival együtt, örökölte Erdély, különösen a magyarok és a szászok fejlett orvosi kultúráját, amelyet kisajátítani, sajátjának feltüntetni a román kultúrpolitika legfontosabb feladata volt. Azonnal helyes és célravezető eszköznek tartották az orvostörténelmi tanszék felállítását és hasoncélú folyóiratok megindítását, amelyek azóta az összes európai nyelven hirdetik, hogy tulajdonképpen csak az ősi román orvoscultúra szállott vissza rájuk, amely évszázadokon át idegen bilincsekben vergődött és azért nem fejlődhetett, emelkedhetett arra a magaslatra, amelyben a regátban volt.

A tanszéket 1924-ben állították fel, annak élére a francia Jules Guiart professzort tették, aki még a mai napig is franciaországi közleményekkel látja el a szaksajtót, de az intézetében felállított „Biographisches Archiv rumänischer Ärzte“ gyűjteménybe kerültek az összes latin nyelven megjelent erdélyi magyar orvosok is. Tanítványa, Bologa, az intézet igen termékeny magántanára, ennél is továbbmegy, eleinte még erdélyi és szász orvosi kultúráról értekezett,¹ de újabban a magyar orvosi kultúra fölé helyezi a román. Például az inoculatio hazájának nevezi Romániát, ahol 1688-ban már tudományos alapon üzték azt.² Köztudomású, hogy a himlős anyag betegről egészségesre átvitelét, (inoculatio) — miáltal a beoltott egyént erősebb fertőzéstől az egész életen át megvédték — a kínaiak üzték először, akik révén a világ összes népe előtt ismeretes lett. Először Timoni török orvos ismertette 1713-ban és utána Pilarinus cári udvari orvos, akinek a románokhoz annyi köze volt, hogy az oláh fejedelem udvarában is megfordult 1688-ban, mielőtt a velenceiek konzula lett Szimimában. Magyarországon ugyanebben az időben Raymann János eperjesi orvos foglalkozott tudományosan a már sok helyen ismert inoculatio vagy variolatio tanával és a boroszlói évkönyvekben (Miscellanea) leírta megfigyeléseit 1717 és 1721-ben. Tehát a románok ebben nem előztek meg bennünket, sőt amikor Jenner felfedezése után három évre 1796- és 1799-ben hazánkban a tehén-himlőoltást Hell János sopronmegyei és Riegler békésmegyei főorvosok meghonosították és Bene Ferenc tanár „Rövid oktatás a mentőhimlőről...” című munkája után országosan, így Erdélyben is ismert és gyakorlattá vált, Romániában csak harminc év múltával vettek tudomást róla.

Bologa a „kisajátításban” még továbbmegy, a híres-neves nagy-szebeni orvost, Molnár Jánost „helyesen” Joan Piuariunak kereszteli el és a román kultúra fejlődéséből nagy szerepet juttat neki.³ A kolozsvári orvostörténelmi intézet egyik gyakornoka, Lenghel Alexandra, az intézet lapjában legnagyobb magyar professzoraink egyikét, Rác Sámuel kereszteli el Sámuel Mihailescu von Caransebes-nek,⁴ akinek familiája a XVIII. században a temesi bánatból vette eredetét. Tudvalévő, hogy Rác Sámuel Budán született és már az ő korában előharcosa volt a magyaryelvű tanításnak, német és latin tankönyveket fordított magyarrá, hogy a tanulók számára érthetőbbek és könnyebben hozzáférhetőbbek legyenek. A magyar anyanyelvű oktatásról egyik fordításának előszavában ezt írja: „valameddig a tudományokat anyanyelvekbe bé nem húzták, úgy a Magyar Nemzet is addig a bölcsességet közösséggé nem teszi, valameddig vagy anyanyelvén nem irat, nem tanítat és nem tanulhat...”⁵ Ezt a magyar tudóst nehéz lenne kisajátítani, ha

¹ Bologa Valeriu L.: Siebenbürgisch-sächsische Ärzte des 16. und 17. Jahrhunderts. 1928.

² Bologa Valeriu et Ursan Josif: Histoire de la variolisation et de la vaccination dans les pays habités par les Roumains. Archeion, 1929. No. 11.

³ Bologa Valeriu L.: Johan Molnár von Müllersheim recte Joan Piuariu. Neuburger Festschrift, 1928.

⁴ Lenghel Alexandru: Ein Medizinprofessor rumänischer Abstammung zu Ofen im 18. Jahrhundert: Dr. Samuel Rác (Mihailescu) von Caransebes (1744 bis 1807). Cluj. med. No. 8. 1927.

⁵ Rác Sámuel: A borbélyágnak eleji. Buda, 1782. Bevezetés.

a külföld és a kolozsvári hallgatók ismernék az igazságot, a történeti valóságot, de így cáfolatlanul végül még valóban a román orvosi kultúra előharcosa lesz a külföld és a tanulók szemében, hiszen a tanítás érdekében áll, hogy ilyen nagyműveltségű és szorgalmú tudóst „elanyakönyveljenek“, mat valószínűleg saját körükben nem találnak arra érdemest, akinek élettörténetét követendő például a tanulók elé állítsák, vagy a külföldön kérkedhetnének nagyságával, önkénytelenül felvetődik bennünk a kérdés: a tudomány művelésére állították-e fel a románok orvostörténeti tanszéküket, vagy a történelem hamisítására?

A jugoszlávokról nem sokat tudunk, annyira távol éltek és élnek tőlünk, hogy figyelőmnél alig kísérhetjük működésüket, elszigetelt nyelvük miatt a külföldön nem szerepelhetnék, de arra súlyt nem is fektetnek.

A csehek annál nagyobb erővel dolgoznak, gyűjtenek, jóllehet anyaguk még feldolgozatlan és most készülnek a nyilvánosság elé lépni vele. Bécsi gyűjtőutamon minden levéltárban találkoztam egy nő-kollegámmal, aki a nagyszombati Pázmány alapította egyetem múltjának emlékeit kutagatta,—mint mondta — igen fontos orvosi kultúrájuk (!) történetében a nagyszombati egyetem s cseh tanárának szerepe. Valóban, Tmka Vencel cseh származású volt, de a csehekkel életében semmi összeköttetést nem tartott fenn, s ha élne, ő tiltakoznék legjobban ilyenfajta szerepeltetése ellen. Petényi kisajátítása is ismert. A nagy magyar tudósról, aki a magyar tudományos madártan megalapítója, a Nemzeti Múzeum volt tisztviselője, olyanféle monográfiát írtak, mint Táncsicsról, akit felvidéki születése miatt szintén csehnek könyvelnek el.¹

Ezek után meggondolandó, hogy meddig késünk a felvetett eszmék megvalósításával, az utódállamok orvostörténeti hamisításainak megcáfolásával, mert ez a céltudatos elkönyvelés lassanként az egész külföldi litteratúrába átszarmazik, úgyhogy később már kiirtani is alig lehet belőle. Köztudomású a Semmelweis kisajátítására irányuló kísérlet, s hogy ez még ma is megcáfolhatatlan sok helyen, misem bizonyítja jobban, mint az a nemrégén megjelent angol orvostörténelmi könyv, amely még ma is osztráknak, bécsinek tünteti fel Semmelweist.² A világirodalomba átszivárgott tévedéseket, amelyek nemzeti szempontból igen sérelmesek, sokszor soha nem lehet megcáfolni.

BÁLINT NAGY ISTVÁN

¹ Prof. A. Piaiak: Ján Salamon Dobromil Pétén (Petján). Sbmik filosof fakulty. I. 9—12. Bratislava, 1922.

² Singer: A short history of medicine. 243. I., Magyary-Kossa: Magyar Orvosi Emlékek. I. k. 8. L